

Идр. Чолаџић/86

126/86

Књижевни преглед

Никола Шоп: Књига о Хорацију

(Београд, Душ. Баба Золуко проф. друштво)

Ова занимљива књижица долази таман. Има у времену и менталитету модерне салашнице много од оног чега је било у доба Хорацијево. Хорација, додуше, нема. Имамо, тачно као пре двадесетак векова, такозвана тешка времена, епоху испуњену сваковрсним немирима и гибањима. Ту су ратови, грађанске побуне, друштвена и класна престаложавања, економски парадокси и покушаји, луди животи пуни грамзливости, празних уживања, луксуза и скоројевиштава, амбиције эле и отровне. Г. Шоп, очигледно са примишљу да истакне нешто од те подударности, превео је једну од Хорацијевих песама (епода 7) упућених Римљанима

Quo, quo, scelesti, ruitis...

Куд, куд, безбожни, срљајте...

Од своје стране ми бисмо, са истом примишљу, додали још редак из друге Римљанима упућене песме

Suis et ipsa Roma viribus ruit

Од власитијих сила пропада Рим

И док се у државном и политичком животу догађају потреси коју оружју не даду мировати, у друштвеном животу, неће нико то изреком да каже, имамо препород епикурејства, али у лошем смислу речи, епикурејства без мере, талента и стила. Да ли се људи још увек одмарају од рата, или предосећају невоље нове, тек, као у времена Хорацијева, тражи се и купује уживање лењо, без икаквог напора мисли, па чак и осећаја. Спортске игре свет воли толико, да би их свакодневно гледао. Биоскоп често потсећа на онај лакрдијашки циркус у Риму крај којег је прислушкивао Хорације, и на сличне циркусе по римским колонијама, о којима говоре стари Хроничари.

Поезија Хорацијева, то је она скупа литература која се тешко ради а лако чита. То је песма кроз врсту духовите козерије; моралисање у причању и прштавим диалозима; сатирично боцкање и мудро саветовање кроз фамилијаран разговор; провлачење свих питања овога живота кроз интиман тон пријатељских писама. Сав (Хорације) је једна стална свежа духовитост, али уз то једна стална критичка тачност. Његови стихови су

потпуно онакви какве је, поновљено, препоручивао у својој епистули *Ars poetica*: много брисани, ~~изостављени~~ редуцирани, упрошћавани. Данашњаци нашој мора годити та поезија која се прима у малим дозама, без труда, са много смеја, често са слашћу. Неминовно је да би Хорација заведели људи који су класику досада слабо неговали, само ако би се Хорације дао у популарном приказу и у што живљим и сочнијим преводима. Књигу Г. Шопа сматрамо као први модеран и доста успео покушај у том смислу, код нас.

Менталитет данашњице прима живот и ствари пре свега с разумом; узвишено се почољчује у смислу обичности; депоетизирају се ствари у име владајућег материализма. Хорацијева поезија долази ту са многим сличностима, али и са многим разликама. Стари Рим је волео вредност, а ценио вредност разумом ~~јавно~~ божанске независности, који је негован као нешто расно римско. Хорације је био особито комбинован дух од тог расног римског разума и од fine артистичке маште. Његове песме су музички ритмичне, а уједно прозно наративне. Он страсти не потцењује, али нити их у песмама идолизира, на начин романтичних лиричара, нити их, као што чини садашњица, неодговорно задовољава и у песмама и у животу. Данашњем читаоцу необично годи Хорације јер нема нагизданих и надчсвечних хероја. Али код Хорација има и даља консеквенција таквог става: јунак са стадиона не може вредети само својом, рецимо, тркачком славом; после трке, он долази под перо критике као грађанин, трговац, богаташ, лихвар, муж, брат.

Особито здрава храна за данашње генерације био би онај Хорације који је савладао све амбиције, био с малим задовољан и од простог усхићен, осећао као да му је од свега и сувише дато, ^{Т. који} ништа није тражио од богова, државе, императора, пријатеља,

...nil amplius oro
Maia nato...

што је Г. Шоп доста проширено превео са: „ничим те више салеао не бих, Меркуре, Мајин сине“, и означио као да је узето из Епистула, а узето је из сатире (II, 6). Или у оди (II, 18)

...nihil supra
Deos lacezzo...

Боговима ничим не досађујем.

Или редови (ода, II, 15) који би могли бити израз данашњих модерних тежњи

privatus illis census erat brevis
commune magnum...

Приватна имања шад беху скромна,
а оно опште велико...

Сва поезија Хорацијева (је од мирне) егзистенционалне филозофије, од сатире која и пече и насмејава. У једној сатири (I, 2) говори Хорације о ономе о чему је необично често говорио, о томе како људи никада не знају за средњу меру — *nil medium est* — и кад од једне крајности беже, неминовно у другу улећу

*Mallinus tunicis demissis ambulat; est qui
inguen ad obscenum subductis usque; facetus
pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum
nil medium est...*

*Маллинус се саплиће у шупуку, а друш
до сипука је бесрамно дине; на
парфем фину Руфилус мирише, а Горгиониус на јарца;
нема средине...*

Наводи из Хорација преносе се близу две хиљаде година с колена на колено школованих људи. Али зато што су ти наводи увек опште животне истине и човечна искуства, прелазе они често и у најшире кругове, наравно, без знања ко им је аутор. Ми се питамо, на пример, да ли много ко зна да је она позната пошалица којом се исмева разметљива гостољубивост богаташа: „има још, слободно се служите, иначе ће се свињама дати“, да је и то Хорацијев стих из једне епистуле (I, 7)

ut libet: haec porcis hodie comedenda relinques
како је по вољи; остављај ће сад појесати свиња.

Тако просто и човечно говори Хорације и кад даје лирско расположење, и кад поучава о природи јамба, и кад говори о хаотичним елементима у песнику. Он сам успевао је да преко тог врења пребацује мостове, и те је мостове, опет просто и човечно, називао златним срединама. Хорације је доказ да је оригиналност увек човечна и природна ствар. Велику своју светску популарност стекао је он баш тиме што је био узор човечног изузетка.

Г. Шоп је дао књигу о животу, личности, утицајима Хорацијевим, и донекле о поезији Хорацијевој. Књига је добро компонована. Има три врсте одељака у њој. Живот и карактер Хорације дат је одломком из латинског биографичара Светонија, и овећим написом Г. Шопа. У том напису веома недостаје Рим, атмосфера у којој је живео и радио, мислио и смејао се Хорације. Затим долазе главе о утицајима Хорацијевим у разним књижевностима, и код нас. Као завршетак, следе неколики преводи из Хорација на наш језик, стари и новији, до најновијих Г. Шопа, поређани хронолошки, испоређени у смислу разних метара класичне и савремене строфе, и у смислу индивидуалности преводилаца, који су били професори латинци, слабе поете и стиходељци, и прави песници.

Радио је Г. Шоп ову књигу, прво, са познавањем предмета човека стручног уведеног у римску класику; друго, са осећањем песника за дух и лик Хорацијевог, за поетику његову. Да се позабави баш Хорацијем, био је Г. Шоп још и нарочито предодређен. По једној особеној црти у својој природи, која се открила већ и у књизи његових песама *Исус и моја сјена*, а сада се потврђује. То је једна танка, прикривена, али врло пријатна нота ироничног гледања на све производе овог света. Пријатна и оригинална је та нота по томе што Г. Шоп, рекли бисмо, у смешном види и жицу поезије. Што је трезвени Вук могао и сам да се мало промлати око Лукијанових ода, доказ је маште. Што је Лукијан могао да уобрази да је Хорације, доказ је да је неке поезије било у њему.

Та је нота у природи Г. Шопа ~~потпуно~~ сарађивала у најбољем

Репрису

делу књиге, тамо где се говори о утицају Хорација код нас, специјално у Војводини, преко Лукијана, и његових шест ученика, од Јована Суботића до Јована Хаџаћа, где је реч уопште о „одацијама“ нашим. Трибут који је учена и литерарна Војводина оног доба платила великом Римљанину, врло је добро уочио Г. Шоп, и ~~—~~ занимљиво приказао што је уочио. У том делу књиге има згодно одабраних места из преписке наших угледних људи оног времена; има тачне оцене менталитета оног доба; има оштрих силуета. Уочена је збуњеност Вукова: да ли вреди или не вреди Лукијаново одацисање, и његово, Вуково, охрабривање Лукијана. Лукијан се осећа у књизи пластичније од Хорација. Голица читаоца стварно она чудна атмосфера симпатичног и комичног заносења и узајамног залуђивања у име Хорација.

Неколико старијих превода и препева које је Г. Шоп изабрао, сведоче да је Хорације, приступачан и човечан, заводио у поезију и моралисање људе који нису били за то рођени. ~~Тачно оно нису осетили~~ имитатори Хорацијеви, што је значило битност римског песника: тајну маште његове и тајну стила његова. Машта, ако је већ неко има, она је као крв, свуда је, па и у разуму, и у најпростијем разговору. За стил важи у пуној мери то исто. Примери старијих превода, оних „тачних“, са раширеним речима по реченици на начин латински, ти су преводи занимљиви као метрички напори, а уједно су, наравно, покашто и врло веселе ствари. Интересантно је суочење двају превода познате Хорацијеве оде (III, 9) *Donec gratus eram tibi*, од професора Ст. Лазића и од песника Змаја

Док слашки био ја твој...
Лазић

Док бејаш теби драг и мио...
Змај

С једне стране професор и тачност, с друге песник и слобода; на крају крајева остаје право на страни — Хорација.

Г. Шоп значи нов почетак у области превода римске класике. Стари Латини, речено је већ, блиски су њему по стручном школовању, али и по песничком темпераменту. У своје доба ми смо напоменули били, а сад понављамо: Г. Шоп је мањим делом следбеник модерних католика лиричара који са Христом стоје у другарском односу, а већим делом ученик римских лиричара, који су на јединствено занимљив начин спајали буколичку наивност, сатиричну логику, и епикурејску домаћинску брижљивост. Преводи Г. Шопа занимљив су почетак, али засада само почетак. Хорације, са својим чудесним језиком и ритмом, са раскошним својим метрима, требао је мало више забринуту Г. Шопа. Наш је утисак да Г. Шоп није доста дуго седео над својим преводима, није доста „брисао и препрџавао“, и стога, једва ако је још на неколико места постигао тачност и ритам оног полуретка: „Куд, куд, безбожни срљате“...

Између осам занимљиво одабраних песама и фрагмената превео је Г. Шоп и еполу 2, којој је дао наслов *Лихвар Алфије*. ~~Лихвар~~ је необично фина похвала сељачког живота, са отровним жаоком у последња два стиха у вези са лихварем, коме је Хорације сву ону похвалу метнуо у уста, како би на крају могао рећи да Алфије безмало и сам сељачком постаде, али

на Иде он сав свој уложени новац ушјера,
да га на Календе опет уложи.

Сравњујући тај превод Г. Шоп са оригиналом, нисмо могли увидети да је било много тешко избећи, на пример, у стиховима 53—56, конструкцију превода са непотребним понављањима, и још и грешку у нашем језику при употреби партикула *ни*, *ни*, *као*, и придевског компаратива и позитива.

*non Afra avis descendet in ventrem meum
non atlagen Joniens
jucundior quam lecta de pinguissimis
oliva ramis arborum*

Не клизи у желудац слађе ни кокош бисерка,
ни јонска пшеница лешијарка,
као шио слајко клизи маслина, убрана
са гране, плода препуне.

У истој песми, чини нам се опет без нужде, нема доста верности ни у

certainem et uiam purpurae

ни у

hiems ad hoc vertat mare

А у већ спомињаној сатири (II, 6) смета опет проширење

Дај да говеда моја и све осјало буде шио и шионо
ал' памети ми осјави шипку...

јер код Хорација стоји: „све остало“... „сем памети“, *praeter ingenium*. Али ако је прошла замерка да Г. Шоп није над овим преводима доста седео, дужност нам је рећи да већ и ти преводи одају нешто од унутрашњег стила Хорацијева, нешто од оне наративне мирноће и непосредности израза којима се одликује господствена, од сваке амбициозне стрепње слободна поезија Хорацијева.

Ако се не варамо, једна глава недостаје у књизи Г. Шопа, глава у којој би на начин есеистички, психолошким методама био обрађен дух Хорацијев. Не карактерне црте које се даду уочити на поступцима у животу, него оно тајно и нагонско што је суштина творачке енергије Хорацијево. Тамни и немирни и „поамни“ песник Хорације иза ведрога, рационалног моралисте и епикурејца. Подземне процедуре и цене оне „златне средине“ Хорацијево која се, како кад, толико велича или толико потцењује међу људима. Али са таквом једном главом књига би можда изгубила од популарног свог облика, и промашила намену коју су имали пред очима аутор и издавачи.

И. С.